

ARBETSMILJÖ FONDENS SAMMANFATTNINGAR

1351

Arbets-skador inom byggnadsämnes- industrin

För innehållet i sammanfattningen svarar Gösta Borg, Byggnadsämnesförbundet, Box 4260, 203 14 Malmö, tel 040-20 83 00.

Pnr 83-0571 Olycksfall, allmänt (45)

Februari 1990

Bakgrund

På grund av att byggnadsämnesindustrin är heterogen och totalt sett relativt liten har uppläggningsen av den officiella arbetsskadestatistiken tidigare inte gjort det möjligt att få fram uppgifter till gagn för den förebyggande arbetsmiljöverksamheten inom byggnadsämnesföretagen och på förbunds-nivå. Dessutom presenteras branschen i den officiella statistiken under samlingsnamnet "jord- och stenvaruindustrin" och med endast några få undergrupper. Flera viktiga delbranscher är dessutom sammanförda i en grupp "övrig". Med hjälp av Arbetarskyddsstyrelsens informationssystem för arbetsskador (ISA) har därför Byggnadsämnesindustrins arbetsmiljökommitté låtit göra specialbearbetningar av ISAs statistikunderlag, vilka efter bearbetning och analys ligger till grund för föreliggande rapport.

Undersökningens uppläggnings

Genom kontakter med personal hos ISA erhöill arbetsmiljökommittén hjälp med uppläggningsen av undersökningens. Blä erhöills rådet att inte låta ta fram för mycket underlag på en gång utan att steg för steg ta fram uppgifter och bearbeta dem innan nästa steg togs. Riskens var annars uppenbar att mängden datauppgifter blev alltför ohanterlig.

I det första undersökningssteget erhöills uppgifter om huvudsaklig händelse och huvudsaklig yttre faktor för arbetsolycksfall (7 tabeller) samt uppgifter om arbetssjukdomar.

Efter bearbetning av dessa data kom steg två att innehålla framtagning av arbetsskador under ett bestämt år fördelade på tio näringsgrenar/delbranscher. I detta steg gjorde ISA också detaljbearbetningar av vissa arbetsskador som vi ville studera särskilt.

För att försöka sortera bort felaktigt kodade arbetsställen erhöles listor med företagens och arbetsstälernas organisationsnummer. Emellertid var en genomgång av dessa både svår och så tidsödande att det inte var möjligt att göra en sådan granskning. Vår uppfattning var dock att de iakttaga bristerna inte på ett allvarigare sätt skulle förändra de huvudtendenser som vi fann i materialet. I detta steg gjorde också ISA vissa detaljbearbetningar av vissa arbetsskador som vi ville studera särskilt.

I steg tre körde ISA fram uppgifter för det då senast aktuella skadeåret (1985 för arbetsolyckor och 1984 för arbetssjukdomar). För en del av skadorna erhöles också uppgifter om det genomsnittliga antalet sjukdagar.

Dessutom erhöles lista över mikrofilmsnummer för olyckor med huvudsakliga händelserna, fallolyckor, kontakt med rörlig maskindel samt överbelastningsolyckor. Motsvarande mikrofilmslista erhöles också för belastningssjukdomar samt sjukdomar på grund av buller och kemiska ämnen.

Resultat

Arbetsolycksfallen analyserades med avseende på huvudsaklig händelse (HHÄND) och huvudsaklig yttre faktor (HYF).

Totalt hade 1 406 arbetsolyckor anmäls under 1985. Av dessa valde vi att redovisa och analysera de åtta händelser där olycksfallen var 100 eller fler. Dessa utgjorde 1 048 olycksfall av totalt 1 406.

Beträffande arbetssjukdomarna visade det sig i ett tidigt skede att 92 % av dessa kunde hänföras till belastningsskador samt skador orsakade av buller och kemiska ämnen. Vi valde därför att studera dessa tre grupper.

Arbetsolyckor

Beträffande huvudsaklig händelse som olycksfallsorsak kunde noteras att av 1 048 olyckor har 269 fall (26 %) orsakats av "fall i samma nivå" och "feltramp, spiktramp". Motsvarande för "överbelastning av kroppsdelen" är 240 olyckor (23 %). En reflektion i sammanhanget är att dessa typer av olycks-

fall borde vara möjliga att undanröja eller att åtminstone få ner väsentligt. Möjligen skulle en specialstudie av dessa typer av olycksfall kunna bidra till en sådan utveckling.

De huvudsakliga yttre faktorer som var de vanligast förekommande var "material, gods, emballage, bygg- och konstruktions-element" (26 % av samtliga 1 406 olycksfall) och "byggnadsdel i hus, inredning, betongform, ställning, stege o dyl" (18 %) samt "handhållen maskin, verktyg eller redskap" (14 %).

Beträffande analyser av situationen för respektive näringsgren/delbransch hänvisas till utredningsrapporten.

Arbetssjukdomar

I det första undersökningssteget erhöles uppgifter som visade att i 46 % av samtliga arbetssjukdomar inom branschen var den misstänkta orsaken "ensidiga eller ansträngande rörelser och arbetsställningar", 25 % beroende på buller och 21 % på kemiska ämnen eller produkter.

Vid en noggrannare redovisning för 1984 fann vi att 182 personer hade erhållit belastningssjukdomar med i genomsnitt 105 sjukdagar. Vid ett närmare studium av skadad kroppsdelen visade det sig att man oftast hade skadat "axel, arm" (53 fall), "rygg, ej nacke" (44) och "hals, nacke" (39). De två förstnämnda grupperna hade vardera 121 sjukdagar i genomsnitt.

Under 1984 hade 85 personer erhållit sin arbetssjukdom på grund av kemisk orsak. Sjukdomar i andningsorganen hade drabbat 36 personer, varav 26 fall diagnostiserats som pleura plaques. 22 fall var hudsjukdomar, varav 17 eksem. För 24 personer saknades diagnos. Av de 36 personer som drabbats av pleura plaques hade 27 inte behövt avhålla sig från att arbeta på grund av sin arbetssjukdom. För de övriga sjukdomarna i andningsorganen var emellertid antalet sjukdagar i regel högt. Det var inte ovanligt att sjukdagarna översteg 200. För hudsjukdomarna var antalet sjukdagar dock väsentligt lägre.

Under samma år redovisades att 23 personer hade erhållit sin arbetssjukdom på

grund av buller. Av dessa var 16 äldre än 55 år.

Beträffande åldersfördelning i övrigt, är i yrket samt representerade yrken hänvisas till rapporten liksom kommentarer till förhållandet inom de olika delbranscherna.

Kommentar

Vid genomgången av det material som ISA tog fram i steg ett kunde vi konstatera, och i vissa fall misstänka, att underlaget för ISAs kodning innehöll vissa brister. Bland tycktes vissa arbetsställen vid kodningen förts till fel bransch/näringsgren. Vid bearbetningen försökte vi eliminera sådana fel genom att gå igenom förteckning över företag och arbetsställen utifrån deras organisationsnummer. Det visade sig vara ett så besvärligt och tidsödande arbete, att det inte var möjligt för oss att korrigera dessa brister. Vi har därför inte heller kunnat få grepp om hur omfattande dessa fel är. Vi anser dock att de inte nämnvärt påverkar huvudtendenserna i undersökningsresultaten.

Beträffande näringsgrensindelningen (SNI) önskade vi erhålla uppgifter om arbetsskadorna på sex-siffernivå. Detta för att arbetsställena inom varje sådan gren skulle ha så likartade produktionsförhållanden som möjligt. Det skulle möjliggöra jämförelser inom respektive grupp och på ett väsentligt sätt gagna det förebyggande arbetsmiljöarbetet.

Emellertid kunde vi endast få redovisningen på fem-siffernivå. Det har bland annat inneburit att vissa näringsgrenar innehåller uppgifter om annan tillverkning än som ryms inom den sex-siffriga byggnadsämnesindustrin. Dessutom är i den största av de aktuella näringsgrenarna "betong- och betongvaruindustrin" två till produktionskaraktären olika delbranscher sammanförda. Den förra är långt automatiserad medan den senare är betydligt mer manuell.

SNI-grupperingen på fem-siffernivå för-

svårar därför rättvisa jämförelser mellan likartade produktionsställen. Samtidigt kan konstateras att redan vid indelning på denna grovre fem-siffernivå har ofta antalet arbetsskador, när de fördelas på huvudsaklig händelse eller yttre faktor, varit så litet att de utgjorde ett osäkert underlag för säkra slutsatser. Vid en redovisning på sex-siffernivå skulle uppgifterna därför i många fall följaktligen bli osäkrare.

Det har varit svårt för oss att få underlag som gjort det möjligt att beräkna arbetsskadefrekvenserna. Eftersom underlaget är relativt litet och ibland något osäkert, menar vi att de jämförelser vi gjort, mellan andelen inträffade arbetsskador inom näringsgrenarna och mellan antalet anställda personer inom dessa, bör kunna utgöra tillräckligt underlag för att visa tendenser och peka på var arbetsskaderisker finns och vilka risker som är vanligast förekommande.

I andra sammanhang brukar omnämnas att det förekommer ett mörkertal, dvs antal inträffade men inte anmälda arbetsskador. Hur stort detta är för byggnadsämnesindustrins del har inte varit möjligt för oss att undersöka. Emellertid bör de redovisade uppgifterna betraktas om minimisiffror och antalet faktiska arbetsskador i realiteten vara större.

Trots de råd vi erhöll från ISAs personal om att inte låta ta fram för mycket underlag i varje undersökningssteg, visade det sig att bearbetningen och sammanställningen var avsevärt mer tidsödande än vi inledningsvis kunde bedöma.

Rapporten

Utredningsrapporten som omfattar 34 sidor samt 34 tabeller kan beställas från Byggnadsämnesindustrins arbetsmiljökommitté, c/o Byggnadsämnesförbundet, Box 4260, 203 14 Malmö, tel 040-714 55 (efter 15 januari 1990 tel 040-20 83 00). Pris 50 kr (inkl exp avg och porto).

Arbetsmiljöfonden

Box 1122, 111 81 Stockholm
Tel 08-796 47 00 (vx)